

SZÍNHÁZ

LOPE DE VEGA

Az ibér föld méhében néha századokra is elszunnyadó ciklopszok, — hogy a nagy történész, Oliveira Martins hasonlatával éljünk — a XVI. század fordulóján hirtelen felriadtak: lázas művek nyomán (mintha egyszerre akarták volna pótolni nyolc évszázad álmát) formát öltött a Spanyol Aranykor, az a tizenhárom évtized, mely Avilai Szent Teréz első himnuszától Calderon utolsó verséig: költők, festők, hitvallók, conquistadorok szinte szünetnélküli áramlásával megteremti a fehér ember egyik legizgalmasabb szellemi korszakát. A spanyol lélek látszólagos autogenezisében új műfajokat teremt, stílusokat vet ki magából, szétáramlik a földrészekben, mintha meg akarná hódítani az egész világot hömpölygő, csodálatosan patetikus formanyelve a nemzeti barokk.

A spanyol színházat nem előzmények nélkül formálta ki a „Siglo de Oro” derekán első s talán legnagyobb mestere. Lope de Vega előtt sok századdal születik a dráma, kolostorok bolthajtásai alatt s csepürágó komédiás széles szekerén. A rímes, végtelen párbeszéd édes mámorát felkapják a bábosok, akik elmés szerkezeteikkel a XIV. század óta végigjárják a Felsőzsiget, melynek ősi latin földjéről az ókori hagyományok sem vesztek egészen ki. Felmerülnek a pásztorjátékok, bukolikus formák egyszerű, színpadi idilljei, itt-ott már valóságos nő is hangot kap a színjátások közt, az Újkor és Középkor határvonala felvillan a „Celestina” remekműve, e huszonegy felvonásos szindarabkolosszus, örök vitája a dráma tudósainak: előadták-e egész terjedelmében, valaha — valahol?

A kolostorok mélyén született színház lassan világi formákat ölt, szétáramlik városok piacára, majd zártabb teret keres, városház- s kórház-udvarokat, így marad a „corral” a vegai színház kezdőpontja, hogy az Aranykor alkonyán már festett deszkái hatalmas, gépezetekkel mozgatótt, modern értelemben vett nagyszínházakba költözzenek. Szerzetesdráma, csepürágó, kezdetleges pásztorjáték forrásaiból iszik az ösközönység, a spanyol circenses elképzelhetetlenül finnyás, bíráló, gúnyos kisnépe — a „mosquetero”: érzelmes és meghatózó, de mindig fűttyre s lázadásra kész néző, aki a színház napját és estéjét csak ennek a nagy, elemi élménynek szenteli. A játék — szűk, szegényes, elnyomott életének csodálatos, mesebeli mása, néha *metafizikus*, élmény, máskor áhított kaland. Hőseit a rímek szárnyán kívánja repíteni, míg féltve lesi minden napjának megszokott nyelvét a vers dagályos áramai között.

Így kap Lope de Vega a XVI. század utolsó évtizedében hatalmas színházi kellektárt: sokrétű drámai eredőt, új játékra éhes nézőt s hivatásos színészek raját. Ebből a materiából gyúrja össze az első, modern értelemben vett európai színház csodálatos őanyagát.

Ez az asturiai származású polgárember, aki 1562-ben látta meg a napvilágot, mindennapi sorsában is példázza a „Siglo de Oro” emberé-

nek csodálatos kalandját, egyetlen nemzedék alatt. Nehány egyetemi esztendeje után papi írnok, grófi titkár lesz, lányszöktetési ka'andokba keveredik, vív írói csatákat, összezördül a Szent Hivatallal, katonának áll be, ott látjuk az Armada fedélzetén, újból polgár lesz, hercegi udvar pártfogoltja, két feleséget temet el, családi tragédiák szegélyezik életét. Komor öreg, amikor magára veszi Szent Ferenc köntösét, hetvenhét esztendő, amikor a nemzeti gyász komor spanyol pompájával temetik.

Közben... már a XVII. század első évtizedére — Lope de Vega lesz nemzete irodalmi életének megfellebbezhetetlen magisztere. Kortársai az „emberi alkotóképeség kegyes szörnyetegének” mondják, s valóban, az írói mű ilyen zuhatagos áradata páratlanul áll az emberi alkotások történetében. Ám ez a hatalmasok kegyét elfogadó, de írói hivatására oly büszke „doktor” göggel tekint ma már jóformán elfeledett „literális” műveire, klasszicizáló, vagy tassói eposzaira, verseire, idilljeire, eklogáira, prózai elbeszéléseire — ám menten tiltakozni kezd, mihelyt írói számlájára akarják rávenni — drámai alkotásait. Ezeket — mint mondja — csak pénzéhségében, de *pane lucrando*“, az örökösen telhetetlen madridi mosquetoroktól sarkalva, néha nem egészen egy nap leforgása alatt vetette papírra s szórta szét a festett deszkák s kárpitok világa között.

Lope de Vega nem-drámai alkotásainak válogatott gyűjteménye is hosszú kötetstort tesz ki, ám kinyomtatott színműveinek száma a hat-százat meghaladja, de ez is csak töredéke a mintegy *háromezer* műre tehető színpadi alkotásnak. Az eléggé szegényes elemekből, melyeket készen kap — egymaga teremti meg a modern európai színjáték oly időtállóan bizonyító ősförmáját. Szakit a klasszikus múlt ál-arisztoteleszi hagyományával, a kegyes témájú s a királyok sorsát példázó darabokon túl formát ad a „*comedia de capa y espada*“-nak, a háromfelvonásos „modern” erkölcs- és társadalomrajznak, mely a barokk szellemi élet széles csatornáiban oly hamar szétáramlik az angol és francia színpadokig.

Ezek a hol allegorikus, hol nyersen reális, néha véresen drámai, vagy vaskosan vidám színjátékok lenyúlnak a XVII. század spanyol életének szellemi és társadalmi eredőihöz. A vers hömpölygő áramlásával magával ragadja a történeti múlt hősi emlékeit, a biblikus témákat, a kismember életének realitását, a társadalmi egyenlőtlenségekből eredő kínzó problémákat, kalandot, konfliktusokat, szerelmeket, a becsület és vágy egész, hatalmas hangszerelését, a lélek mélyén rejtőző s onnan hirtelen előtörő áramlásokat. Nincs a korabeli európai életnek egyetlen olyan rezdülése sem, amit Vega ne gyúrna bele abba a gigászi rím-folyamba, mely *háromezer* drámájából fakad. S félszemmel, mintha mindig félelmes, névtelen közönségének izlését mérné: a mosquetorót, aki áhítja s bírálja kedves szerzőjének vasárnapi készített új darabját, könnyen megbocsátja a szerkezet hiányosságát, a kevéssé konzekvens bonyodalmakat, terjengősséget s ismétlést — ha ezzel szemben betelhetik a rimes beszéd édes mámorával, hallhatja a főhős ajkán felcsengeni kedves, ősi románcait. Valóban, a korbeli néző nem kíváncsi a vegai dráma szövési hibáira, ha színpadán, regényes keretek közt bár, de ér-

vényesülni látja a festett királyokkal szemben is az élet erkölcsi igazságait.

Igy születik meg Lope de Vega kezenyomán a másik versbeálmodott, képzeletbeli Hispánia, melyben egyetlen varázslómester rezzenti fel a múlt és jelen lappangó kísérteteit. Így lesz a tudós époszok, idilli hangulatok, szonettek költője a végtelen drámafreskók, nagy színpadi távlatok, verspatatok mesterévé. Életművében itt már hiába keresnénk Cervantés apró, csodálatosan csillogó gyöngyszemeit. Amit megfest: a XVII. század barokk emberének szintétikus léte, mely hiszékeny s reális lehetett egyszerre, minden poétikusra megtáruuló s ugyanakkor indulataiban vérszomjasan, kalandosan spanyol.

Magyar színpadon Lope de Vega saját közvetlen szavával, botló német tolmácsolás nélkül nem szólalt meg még soha. *A Kertész Kuttyája*, („El perro del Hortelano”) a könnyed, majdnem úgy mondhatnánk, marivauxi komédiák édes bódulatával avatta egyetlen este alatt ünnepelet magyar szerzővé a spanyol Aranykor mesterét. A kisszínpad megtelik egyszerre a vegai vers zamatával, Gáspár Endre mindazt csengő rímekbe önti, amit a spanyol poézis legjobb ismerőjeként hagyomány és színpadszerűség egybeolvasztásával alkothat. Különös, hogy a nézőnéha úgy érzi, a „Néma Levente” emlékvilágában bolyong s ez talán nemcsak azért van, mert annyira elszoktunk a játékosan kosztümös, rímes vígjátéktól — mint inkább Bajor Gizi színészi geniusza kedvéért, aki hajlékony, szinte könnyesen kacagtató színjátszásában előttünk építi fel egészen csak egymaga Lope de Vega naív világát, az első, hamisíthatatlanul spanyol s mégis európai színpadot. Valóban, három és fél század kellett ahhoz, hogy a tudós madridi doktor megtalálja útját a magyar mosquetérohoz s hallhassák estéről-estére a rég született dráma vegai bölcsődalát.

Passuth László.